

ESTETIKA VA ESTETIK TARBIYA TUSHUNCHALARINING MOHIYATI

Saparboyev Nurbek

Osiyo xalqaro universiteti, pedagogika ta'lim yo'nalishi, 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada estetika va estetik tarbiya tushunchalarining mohiyati, ularning psixologik-pedagogik asoslari hamda shaxs rivojida o'rni yoritilgan. Shuningdek, muzeylarning ijtimoiy-madaniy ahamiyati, ularning ta'lim va tarbiya jarayonidagi roli tahlil qilingan. Muzey pedagogikasi tushunchasi, uning asosiy funksiyalari va faoliyat shakllari ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Muzey vositalarining pedagogik imkoniyatlari, ayniqsa yosh avlodni estetik ruhda tarbiyalashdagi ahamiyati ochib berilgan. Tadqiqot natijasida muzeylarning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va ularni innovatsion yondashuvlar asosida rivojlantirish zarurati asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *estetika, estetik tarbiya, muzey, muzey pedagogikasi, muzey vositalari, estetik idrok, badiiy tafakkur, madaniy meros, ta'lim jarayoni, ijodiy rivojlanish, muzey kommunikatsiyasi, pedagogik faoliyat.*

Аннотация: *В данной статье раскрывается сущность понятий эстетики и эстетического воспитания, их психолого-педагогические основы и роль в развитии личности. Также анализируется социально-культурное значение музеев и их роль в образовательном и воспитательном процессе. Научно обоснованы понятие музейной педагогики, её основные функции и формы деятельности. Раскрываются педагогические возможности музейных средств, особенно их значение в эстетическом воспитании подрастающего поколения. В результате исследования обосновывается роль музеев в современной системе образования и необходимость их развития на основе инновационных подходов.*

Ключевые слова: *эстетика, эстетическое воспитание, музей, музейная педагогика, музейные средства, эстетическое восприятие, художественное мышление, культурное наследие, образовательный процесс, творческое развитие, музейная коммуникация, педагогическая деятельность.*

Abstract; *This article examines the essence of the concepts of aesthetics and aesthetic education, their psychological and pedagogical foundations, and their role in personal development. It also analyzes the socio-cultural significance of museums and their role in the educational process. The concept of museum pedagogy, its main functions, and forms of activity are scientifically substantiated. The pedagogical potential of museum resources is revealed, particularly their importance in the aesthetic education of the younger generation.*

The study substantiates the role of museums in the modern education system and the need for their development based on innovative approaches.

Keywords: *aesthetics, aesthetic education, museum, museum pedagogy, museum resources, aesthetic perception, artistic thinking, cultural heritage, educational process, creative development, museum communication, pedagogical activity.*

Kirish

Bugungi globallasuv va axborotlashuv sharoitida jamiyatning ma'naviy-axloqiy taraqqiyoti, shaxsning har tomonlama barkamol rivojlanishi masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, yosh avlodni estetik ruhda tarbiyalash, ularda go'zallikni anglash, his etish va baholash qobiliyatlarini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, estetika va estetik tarbiya tushunchalarining ilmiy mohiyatini o'rganish muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Estetik tarbiya shaxsning nafaqat badiiy didini shakllantiradi, balki uning ma'naviy dunyosini boyitib, ijodiy fikrlash va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu jarayonda turli ijtimoiy-madaniy institutlar, xususan, muzeylarning o'rni beqiyosdir. Chunki muzeylar tarixiy va madaniy merosni o'zida mujassam etgan holda, insonning estetik idroki va tafakkuriga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda muzey pedagogikasi alohida yo'nalish sifatida shakllanib, ta'lim va tarbiya jarayoniga innovatsion usullarni joriy etishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Muзей muhitida tashkil etiladigan interaktiv mashg'ulotlar, ekskursiyalar va madaniy tadbirlar orqali o'quvchilarning bilim olish jarayoni yanada samarali va qiziqarli tus oladi. Mazkur tadqiqotning maqsadi estetika va estetik tarbiya tushunchalarining mohiyatini ochib berish, ularning psixologik-pedagogik asoslarini tahlil qilish hamda muzey pedagogikasining yosh avlodni tarbiyalashdagi o'rnini asoslashdan iborat.

Estetika - bu go'zallik, nafosat, badiiy did va insonning borliqni estetik idrok etish qonuniyatlarini o'rganuvchi ilmiy yo'nalishdir. U insonning tabiat, jamiyat va san'atga bo'lgan munosabatida go'zallikni anglash, his etish va baholash mezonlarini shakllantiradi. Estetik tarbiya esa shaxsda go'zallikni ko'ra bilish, uni qadrlash, yaratish va undan zavq olish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Bu jarayon insonning ma'naviy dunyosini boyitadi, didini shakllantiradi va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Psixologik-pedagogik nuqtai nazardan, estetik tarbiya quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- estetik idrokni shakllantirish;
- badiiy tafakkurni rivojlantirish;

- emotsional-hissiy tajribani boyitish;
- ijodiy faoliyatga rag‘batlantirish.

Muzeylar aynan estetik tarbiyaning muhim vositasi bo‘lib xizmat qiladi, chunki ular orqali inson real tarixiy va madaniy obyektlar bilan bevosita muloqotga kirishadi.

Muzey tushunchasi va uning ijtimoiy-madaniy ahamiyati

“Muzey” atamasi qadimgi yunoncha “museion” - ya’ni muzalar maskani so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, tarixiy, madaniy va ilmiy ahamiyatga ega bo‘lgan ashyolarni to‘plash, saqlash, o‘rganish va namoyish etish bilan shug‘ullanuvchi muassasani anglatadi.

Zamonaviy jamiyatda muzeylar quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- tarixiy xotirani saqlash;
- moddiy va nomoddiy merosni targ‘ib qilish;
- ilmiy-tadqiqot faoliyatini olib borish;
- ta’lim va tarbiya jarayonida ishtirok etish;
- estetik zavq bag‘ishlash va dam olish maskani bo‘lish.

Muzeylar ijtimoiy institut sifatida globallashuv davrida yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ular nafaqat tarixni aks ettiradi, balki jamiyatning ma’naviy rivojiga xizmat qiladi.

Muzeylar tuzilishi va mazmuniga ko‘ra quyidagilarga bo‘linadi:

- tarixiy muzeylar;
- o‘lkashunoslik muzeylari;
- san’at muzeylari;
- memorial (xotira) muzeylar;
- sohali muzeylar.

Shuningdek, ular ochiq (tarixiy shaharlar, me’moriy majmualar) va yopiq turdagi muzeylarga ajratiladi.

Muzey pedagogikasi va uning asosiy funksiyalari

Muzey pedagogikasi – bu pedagogika, psixologiya va muzeyshunoslik kesishgan nuqtada shakllangan ilmiy yo‘nalish bo‘lib, muzey muhiti orqali bilim berish, tarbiyalash va shaxsni rivojlantirishga qaratilgan faoliyatni o‘rganadi.

Uning asosiy maqsadi – tarixiy, madaniy va ma’rifiy qadriyatlarni yosh avlodga samarali yetkazishdir.

Muzey pedagogikasining asosiy funksiyalari:

1. **Axborot berish** – tashrif buyuruvchilarga yangi bilimlar taqdim etish.
2. **Ta’lim berish** – mavjud eksponatlar orqali bilim doirasini kengaytirish.
3. **Ijodiy rivojlantirish** – shaxsning ijodiy qobiliyatlarini ochish.
4. **Muloqotni shakllantirish** – ijtimoiy va madaniy kommunikatsiyani rivojlantirish.

Muzey pedagogikasi doirasida quyidagi faoliyat shakllari qo‘llaniladi:

- ekskursiyalar;
- interaktiv mashg‘ulotlar;
- viktorinalar va o‘yinlar;
- seminar va uchrashuvlar;
- teatrlashtirilgan namoyishlar.

Muzey pedagogikasining rivojlanishida A. Lixtvark, A. Reyxveyn va G. Froydental kabi olimlar muhim hissa qo‘shgan. Ular muzeyni ta’lim maskani sifatida shakllantirish va o‘quv jarayoniga integratsiya qilish g‘oyasini ilgari surgan.

Muzey vositalari va ularning pedagogik ahamiyati

Muzey vositalari—bu muzey faoliyatida qo‘llaniladigan barcha moddiy va nomoddiy resurslar majmuasi bo‘lib, ular orqali ta’lim-tarbiya jarayoni amalga oshiriladi.

Asosiy muzey vositalari quyidagilar:

- eksponatlar (asl tarixiy ashyolar);
- ekspozitsiyalar (tizimli ko‘rgazmalar);
- maket va mulyajlar;
- texnik vositalar (sensor kiosklar, multimedia);
- ekskursion faoliyati;
- muzey kommunikatsiyasi.

Muzey kommunikatsiyasi – eksponat va tomoshabin o‘rtasidagi bilvosita muloqot jarayoni bo‘lib, u orqali tashrif buyuruvchi tarixni “his qiladi” va anglaydi.

Muzey vositalarining pedagogik ahamiyati quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

- bilimlarni vizual va amaliy shaklda yetkazish;
- tarixiy tafakkurni rivojlantirish;
- estetik didni shakllantirish;
- mustaqil fikrlashni rag‘batlantirish.

Ayniqsa, bolalar bilan ishlashda muzey vositalari juda samarali hisoblanadi. Ular orqali:

- kuzatuvchanlik oshadi;
- tasavvur kengayadi;
- tarixiy xotira shakllanadi;
- madaniy qadriyatlarga hurmat paydo bo‘ladi.

Xulosa

Muzeylar bugungi kunda faqat tarixiy merosni saqlovchi maskan emas, balki muhim pedagogik va ijtimoiy institut hisoblanadi. Estetik tarbiya, ta’lim va ma’naviy rivojlanishda muzeylarning o‘rni beqiyosdir.

Muzey pedagogikasi orqali yosh avlod:

- o‘z tarixini anglaydi;
- milliy va jahon madaniyatini qadrlashni o‘rganadi;
- estetik did va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Shu bois muzeylarni ta’lim tizimi bilan integratsiya qilish, innovatsion pedagogik texnologiyalar asosida rivojlantirish zamon talabidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика. – М.: Академия, 2013. – 576 с.
2. Столяров Б.А. Музейная педагогика: история, теория, практика. –СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2004. - 320 с.
3. Dewey J. Art as Experience. – New York: Perigee Books, 2005. – 371 p.
4. Falk J.H., Dierking L.D. The Museum Experience Revisited. – London: Routledge, 2013. – 416 p.
5. Абдурахмонов Қ. Педагогика назарияси ва тарихи. –Тошкент: Фан ва технология, 2018. – 384 б.